

CONACUL CONȚILOR DE ROMA DIN COMUNA VIZIRU, JUD. BRĂILA

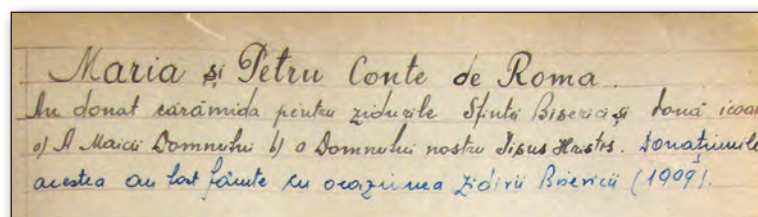
Raluca Iosipescu
Sergiu Iosipescu

Abstract

Viziru, originally Vizir Cășla, a village from the former ottoman qaza of Brăila, appears in the documents at the beginning of the 17th century. The village became notorious by the existence here of the manor of Ypsilanti and the counts of Rome's families (de Roma). The first is a well-known princely family, who obtained the domain after the Russian Ottoman Kutchuk Kainardji peace (1774), when Alexander Ypsilanti was prince of Walachia (1774-1782). De Roma was an Italian nobleman, originally from the capital city of Rome, established in the 16th century in the island of Zante. Pierre, count of Rome (1833-1914), married first Sofia Ypsilanti, the niece of Prince Alexandru Ypsilanti. After the death of his first wife, he inherited the great domain of Viziru, „Moșia Mare”, former property of Ypsilanti's family, from Brăila County, in the Principality of Romania. By his second marriage with Maria (1851-1931), the daughter of Nicolaki Conachi-Vogorides, the former kaymakam (prince-regent) of the Moldavia (1857-1858), and Ecaterina Conachi, the count Pierre of Rome entered in the circle of the high nobility of the country. On the estate of Viziru, Pierre of Rome builds a composite construction, with a central building, ground floor, and two lateral bodies surmounted in the two extremities by towers. On the manor's domain he build annexes, servants houses, stables, garages and a funeral chapel where was buried the members of Ypsilanti, Conachi-Vogorides and of Rome's families, the last construction, unfortunately, is destroyed nowadays. The park, crossed by alleys, possessed rare trees and an orchard. The reminiscences of the counts of Rome's presence at Viziru for more than a half of century can be found in the Mediterranean silhouette of the manor, in the rests of the park and his precinct, in few notices on the old prayer books from the village churches. By a great chance, grace to the amiability of dr. George Trohani, the authors found in the saved photo-albums of the Rome's family from Viziru, some images with the manor and its inhabitants (end 19th - beginning 20th centuries).

Now the manor is included on the Romanian Heritage List.

Keywords: Pierre, count of Rome, Viziru, Sofia Ypsilanti, Maria Vogorides, Brăila, manor, great domain “Moșia Mare”.

Odaia Vizirului sau Cășla Vizirului, cum apare în documente, a fost întemeiată în sec. XVII cu robi creștini aduși de turci din Polonia, ulterior venind aici și numeroși țărani din satele românești din județele vecine. Datorită avantajelor de care dispuneau, “odăiașii” au întemeiat la rândul lor “odăi” și cășării în Țara Românească, în Râmnicul Sărat, Buzău și Ialomița. Această situație a determinat pe principele Scarlat Ghica (1758-1761) să încheie o convenție cu Imperiul otoman prin care Țara Românească prelua în administrație această localitate. Astfel, târgul Viziru a făcut parte din raiaua Brăilei până la 1763-1765 când a fost cedat Țării Românești cu condiția achitării sumei de 25000 lei către Imperiul otoman, mai precis, sultanei validé, deoarece Cășla Vizirului era un apanaj al acesteia și 3500 lei către nazirul din Brăila. În această perioadă, Odaia Vizirului era locuită de 1440 de oameni, cu 70000 de oi,

și aveau obligația de a plăti câte un car de fân și unul de lemne pentru întreținerea cailor și a altor animale ale garnizoanei cetății¹. Este de remarcat aici faptul că după datele hărții ruse de la 1835, localitatea Viziru, se situa pe al doilea loc ca populație după Brăila, cu 250 de gospodării².

Satul Viziru era compus până la 1875 din Viziru de Sus, situat pe moșia contelui de Roma și Viziru de Jos, pe domeniul Brăilei.

În satul Viziru erau două biserici: Sf. Treime, construită la 1850-1862 de locuitori și de Sofia Ipsilanti; Adormirea Maicii Domnului, construită la 1874 de locuitori și capela cu hramul Sf. Sofia, construită la 1869 de Petru, conte de Roma, pe proprietatea sa.

Înființându-se la 1895 localitatea Golășei Noi (actual sat Lanurile), la N de Viziru, comunitatea locală a reușit să înalțe între 1906 și 1909 biserica satului cu cărămida donată de Maria și Pierre de Roma, după cum se poate citi în *Cartea de aur* a bisericii Sfinții Voievozi Mihail și Gavril. Totodată, cei doi principali donatori ai bisericii au înzestrat-o cu două icoane reprezentând pe Maica Domnului și pe Isus Hristos. (Fig. 1, 2)

Și astfel, în istoria păstrată a Vizirului de azi, apar conții de Roma.

Familia Regoli, originară din Roma, a fost ulterior atestată la Vicenza unde un reprezentant al ei figura la 1388 ca membru al Colegiului Notarilor. După arborele genealogic³ publicat de Mihail D. Sturdza în *Grandes familles de Grèce, d'Albanie et de Constantinople*, primul personaj cunoscut cu certitudine din această familie a fost Bernardino, născut în jurul anului 1500, combatant cu rangul de căpitan în trupele venețiene de cavalerie dislocate în Creta. Fiul lui Bernardino, Curzio, născut în Creta la 1550, cu un an înaintea morții tatălui său, a ajuns la 1584 perceptor fiscal al Veneției în insulă și pătrundea în înalta aristocrație locală grație căsătoriei cu Adrianna, din familia lui Zorzi Corner. Acesta făcea parte din cele 24 de familii vechi „lunghe” ale Veneției și era poate cel mai bogat om al vremii sale⁴.

Cu generația următoare, familia se stabilește în Zante, colonie a Republicii Veneția, confirmată Serenissimei prin tratatul de la Constantinopol din 1479. Un Candiano, căsătorit cu Diamantina, originară din Zante, a fost cancelar al pretoriului în 1606. Familia s-a îmbogățit datorită monopolului pe care ajunsese să-l dețină asupra comerțului cu strugurii de Corint și stafide. Era atât de puternică, încât, în războaiele cu turcii din secolele XVI-XVII, familia fusese capabilă să

armeze galere pe propria cheltuială. Dintre urmașii lui Candiano se remarcă Francesco (născut c. 1670-1742), colonel în armata venețiană, apărător al insulei Corfu în luptele din 1716, 1727, 1731, ambasador al Veneției, onorat cu titlul de *Eklambrotatos* („Strălucitul”) și înobilat la 1723 cu rangul de conte și apelativul de Roma. Se căsătorise cu Faustina Serra, nobilă din Zante. Fiul său, Giorgio, născut la 1725, i-a urmat în cariera politică, fiind la rândul său *Eklambrotatos*, consul al Veneției în Arcadia la 1780, confirmat conte prin decret al senatului Republicii la 1796. Dionyssios, fiul lui Giorgio, născut la 1771 și decedat la 1857, conte, consul al Veneției în Moreea, deputat al Parlamentului Ionian și ambasador în capitala Franței din 1810, era bunicul lui Pierre, conte de Roma. Dionyssios și Adriana Stavraki-Locatelli, cu care s-a căsătorit în 1797, au avut ca fii pe Giorgio-Demetrio și pe Giorgio-Candiano. Acesta din urmă s-a născut la Zante în 1798 și a ajuns la înalta funcție de președinte al senatului Insulelor Ioniene cu titlul de „alteță”. El s-a căsătorit cu Orsola Balsamo, ultima descendentă a conților Balsamo din Zante. Cuplul Giorgio-Candiano și Orsola a avut 8 copii dintre care Nicolas, născut la 1823, și Pierre, născut 10 ani mai târziu, la 1833, și-au legat destinele de România. (Fig. 3,4)

Nicolas, venit în Țara Românească ca ofițer rus, a murit la 1875, fiind înmormântat în capela conacului de la Viziru. Nicolas se căsătorise cu Roxana Spiro-Paul cu care a avut patru copii, și anume Candiano, Camillo, născut la Siliștea, în Basarabia, în 1856, Dimitrie și Adela. Aceștia doi din urmă s-au stabilit în Brăila. Prima soție a lui Camillo a fost Irina Panaiot Ghika (1858-1923), nepoata de fiu a domnului muntean Grigore IV Ghika. Din cea de-a doua căsătorie cu Teresa Varette, o persoană nu tocmai bine văzută în societatea epocii, au rezultat trei copii, Petru, fiul cel mare, născut la 1901(6?), Adela și Orsola. Din povestirile păstrate în familie referitoare la rătăcirile prin balta Brăilei ale bătrânului Camillo pare că acesta frecventa des moșia unchiului său de la Viziru. Dintre copiii săi, Petru va face o carieră atât de jurist și președinte al comunității elene din Brăila cât și de autor de piese de teatru, schițe, romane în limbile franceză și română⁵. Adela, născută la 1909, s-a căsătorit cu Constantin Sion, profesor la Universitatea din Iași.

Pierre, conte de Roma (1833-1914), a poposit în Țara Românească la jumătatea secolului XIX, la 1860 căsătorindu-se cu Sofia Ipsilanti, nepoata unuia dintre fiii lui Alexandru vodă Ipsilanti. Născută la 1833 sau 1835, Sofia era fiica generalului Gheorghe Ipsilanti și al Mariei Moruzzi. Tatăl său, Gheorghe, era fiul lui Constantin vodă Ipsilanti (1760-1816), mare dragoman al Porții (1796-1799), principe al Moldovei (1797-1801, 1806), al Țării Românești (1802-1806) și chiar al celor două principate (1806-1807), dar sub ocupație rusească.

⁵ *Un Grec, Doi Greci, Trei Greci... Brăila. Reactivarea memoriei culturale a orașului Brăila. Cazul Comunității Grecești*, editori Camelia Hristian și Ghena Pricop, editura Istros, Brăila, 2009, p. 48.

¹ C. C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX*, București, 1957, p. 151-152.

² *Idem*, p. 216-217.

³ Mihail Dimitri Sturdza, *Roma, în Grandes familles de Grèce, d'Albanie et de Constantinople*, Paris, 1999, p. 400-402.

⁴ *Venise: A documentary History, 1450-1630*, edited by David Chambers, Brian Pullan, Jennifer Fletcher, University of Toronto Press, ed. II, 2004, p. 251-252.

Fig. 3. Casa din Zante a conților de Roma, distrusă parțial la cutremurul din 1953, fotografie din arhiva G. Trohani.

Fig. 4. Terasa casei din Zante, fotografie din arhiva G. Trohani

Mama sa era Ecaterina Văcărescu (1771-1866). Tatăl Sofiei era fratele vestiților eteriști Alexandru, Nicolae, Dimitrie și Grigore Ipsilanti. „Cnezina Ipsilântoia”, cum era pomenită în catagrafia de la 1831 a Țării Românești⁶, va fi fost Maria Moruzzi (1809-1862), soția lui Gheorghe Ipsilanti. La 1 aprilie 1845 când se începea o hotărnicie cu posesiunile mănăstirii Mărgineni a Moșiei Mari, acest uriaș domeniu se afla în stăpânirea principesei Elisabeta Ipsilanti⁷. Aceasta era fiica lui Grigore – al patrulea fiu al principelui Constantin Ipsilanti – și a Haricleei Scanavi. Elisabeta Ipsilanti (27 septembrie 1834 - 29 mai 1898, Paris) nu s-a căsătorit, neavând astfel urmași direcți. Este de remarcat faptul că Pierre nu este singurul din familia de Roma care face o alianță matrimonială cu descendente din neamul Moruzeștilor. Candiano-Cezar (1827-1892), ofițer grec și aghiotant al regelui Othon, se căsătorise cu Maria Kosaki Tipaldo, fiica lui George Kosaki Tipaldo și al Eufrosinei, sora mai mică a Mariei Moruzzi.

Căsătoria contelui Petru de Roma s-a sfârșit curând, la 22.01/3.02.1868, Sofia, paralizată, încetând din viață. După moartea soției, soțul supraviețuitor a intrat în proprietatea mării moșii a familiei Ipsilanti din județul Brăila.

Pierre s-a recăsătorit curând cu Maria (1851-1931), fiica caimacamului Moldovei de la 1857-1858, Nicolae Vogoride și al Ecaterinei Conachi. Din această uniune au rezultat trei copii, Petru (1874-1947), Nicolae (1875-1960) și George (n. 1877). Prin cea de-a doua soție a sa, contele Pierre de Roma s-a înrudit cu înalta boierime a Moldovei. Neculai Vogoride era fiul celui de-al doilea principe de Samos, Ștefan Vogorides, bulgar de neam, grecizat și favorit al sultanilor Mahmud al II-lea și Abdul Medjid. Vogoride reușise să-și căsătorească fiica

Smaranda poate cu cel mai mare și mai bogat boier al Moldovei, Mihalache Sturdza, domn între 1834 și 1849, iar pe feciorul său Niculaci cu Ecaterina (Cocuța), fata marelui vornic Costachi Conachi (1778-1849) și al Smarandei Donici. Aceasta din urmă mai fusese căsătorită cu vornicul Negrea cu care avusese pe cunoscutul om politic Costache Negri. Astfel, contele Pierre de Roma se înrudea prin soția sa cu renumitul prieten devotat al lui Cuza vodă și al lui Vasile Alexandri, Costache Negri, cu Mihail vodă Sturdza și descendenții săi. Portretul făcut de Costandin Sion în *Arhondologia Moldovei* socrului contelui Pierre de Roma este o pagină memorabilă: „Cel mai de frunte desfrânat din toți desfrânații carele în vreo patru ani de când au murit vestitul logofăt Conache, atât au risipit averea, încât după ce, pre cât se știe, de la socrul său au rămas bani gata și în sineturi peste 100 mii galbeni, venit pe an aproape de 30 mii galbeni, au cheltuit tot și este și dator peste 80 mii galbeni; au vândut și vreo trei moșii până acum din celi mai mici; speranță este că până se vor împlini 10 ani de la mormântarea strângătorului Conache se va mormânta și toată averea agonisită și strânsă de el”⁸.

Nicolae, conte de Roma a fost ultimul proprietar al Moșiei Mari de la Viziru. Licențiat în Drept la Paris, întors în țară a devenit mare armator, deținând mai multe nave de comerț în portul Brăila. După exproprierea moșiei sale s-a stabilit la Atena unde a murit în 1960.

Spre punerea în aplicare a păcii de la Kuciuk Kainardji de la 21 iulie 1774, sultanul Abdul Hamid I acorda, la 15-24 decembrie 1774, un hatt-i-șerif principelui Țării Românești Alexandru Ipsilanti prin care reîntărea, între altele, hatt-i-humayunurile de la 23 februarie/3 martie și 23 aprilie/1 mai 1764 în privința neînțelegerilor dintre domnia Țării Românești și nazirul Silistrei pentru „hotarul de la Dunăre”, „descriindu-se cu

⁶ Ion Donat, Ion Pătroi, Dinică Ciobotea, *Catagrafia obștească a Țării Românești din 1831*, Craiova, 1999, p. 198.

⁷ ANIC, Fond mănăstirea Mărgineni, dosar 247/1845.

⁸ Paharnicul Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei*, ed. Rodica Rotaru, Mircea Angheliescu, Ștefan S. Gorovei, ed. Minerva, București, 1973, p. 128-129.

amănunte păzirea nizamului de mai înainte în pricina arătată⁹. Rectificarea frontierei Țării Românești cu cazaua Brăilei și recuperarea Odaiei sau Câșlei Viziru, a fost prilejul pentru principele Alexandru Ipsilanti de a-și înzestra familia cu o moșie imensă, intrată în stăpânirea fiului său Constantin. Acesta, în calitate de principe al Țării Românești între 1802 – 1806 și sub ocupația rusă între 1806 – 1807, a putut să-și întărească stăpânirea asupra acestei moșii. Stăpânirea a putut fi confirmată abia sub ocupația rusă a principatelor (1828-1834), ea fiind moștenită de cei doi fii supraviețuitori, Gheorghe și Grigore Ipsilanti. După moartea celor doi, stăpânirea a revenit văduvei lui Gheorghe, Maria Ipsilanti, născută Moruzzi și fiicei lui Grigore, Elisabeta. Când Maria Ipsilanti a murit la Atena în 1862 un act din dosarul hotărniciei Moșiei Mari de la Viziru menționa pe „Doamna Sofica, moștenitoarea răpos/atei/ Prințesi Ipsilantini”¹⁰.

În Obșteasca catagrafie a Țării Românești de la 1831, la județul Brăila, plasa Bălții, era menționată, sub localitatea Viziru, „Moșia Mare și Raia” cu specificarea „Moșia Mare stăpânită de cnezina Ipsilăntoia sub îngrijirea lui chir Trandafil de la București și raia stăpânită de contraccii Cantorului”, enumerându-se 281 familii și 35 feciori de muncă. Sub stăpânirea aceleiași prințese Ipsilanti mai figurau în plasa Bălții și Poșta Rama, cu 13 familii, pe care se întindea aceeași moșie mare și Pelivanul, raia cu 28 de familii, unde stăpânirea era împărțită și cu contraccii Cantorului¹¹. (Fig. 5)

Proprietatea, așa cum este reprezentată în *Planul topografic al Moșii Mari din districtul Brăila, aparținând răposatei contesei Sofia P. Roma, născută Ipsilanti, ridicat și împărțit de Inginer hotarnic G. Cateluzos, în anul 1869*, scara 1/40.000, se întindea, ca o fâșie lată, de la apa Călmățuiului la Dunărea Veche. În colțul din stânga, jos, se află următoarea notă: „Presentul planu topograficu s-a înfățișat Tribunalului Civilu Comer[cial] din Brăila act făcut în 13 februarie 1869 și s-a văzut la legalizarea actelor depuse cu suplica reg[istrată] la nr. 6821 transcrisă în Condicta la nr. 139. Pentru care se atestă de noi grefierul Tribunalului, dându-se părții ... Grefier V. Ghimpețeanu”.

Arhivele din Brăila conțin un important fond al conților de Roma, printre care și dosarul de expropriere al moșiei Viziru-Băjani, proprietatea contelui Nicolae de Roma, cetățean grec¹², realizat în baza Decretului Lege relativ la exproprierea pentru cauză de utilitate națională. Dosarul conține un prim proces-verbal redactat la 2 februarie 1919, între Panait Vrabie, judecător al ocolului rural Viziru, alături de Stan I. Mutaru, delegatul sătenilor comunei Viziru, din partea proprietarului nefiind nici un reprezentant prezent. În prezentarea situației găsite la fața locului de reprezentanții comisiei de expropriere se preciza că „în comuna Viziru, se afla un al doilea conac pe o suprafață de circa 30 ha unde sunt mai multe clădiri pentru locuință și instalațiune”, cu livadă și plantații de pomi nefructiferi, teren care nu face corp comun cu moșia¹³. Un al doilea proces-verbal

Fig. 5. Planul topografic al Moșii Mari din districtul Brăila, aparținând răposatei contesei Sofia P. Roma, născută Ipsilanti, ridicat și împărțit de Inginer hotarnic G. Cateluzos, în anul 1869

⁹ *Documente turcești privind istoria României. 1455-1774*, ed. Mustafa A. Mehmed, București, 1976, p. 325.

¹⁰ ANIC, Fond mănăstirea Mărgineni, dosar 247/1845, f. 42.

¹¹ Ion Donat, Ion Pătroiu, Dinică Ciobotea, *Catagrafia obștească a Țării Românești din 1831*, Craiova, 1999, p. 198.

¹² SJAN Brăila, Dosar de expropriere D.L. 3697/1918 al moșiei Viziru Băjani, proprietatea contelui Nicolae de Roma.

¹³ Idem, f. 2.

al Comisiunii a 4-a județene de expropriere „Viziru” era redactat la 15 aprilie 1919, între D.I. Ariton, judecător de ședință al Tribunalului Brăila, președinte al Comisiunii a 4-a județene de expropriere „Viziru”. Din declarațiile contelui Nicolae de Roma rezulta faptul că moșia Viziru, la moartea tatălui său Pierre de Roma, a fost partajă între cei trei frați, Nicolae, Robert și George. Partea moștenită de Nicolae de Roma însuma suprafața de 8474 ha și 1297 mp teren arabil, teren inundabil și baltă; în satul Viziru acesta era proprietarul unui parc de 14 ha pe care se aflau plantații și construcții. Despre acest parc procesul verbal din 15 aprilie consemna următoarele: „În parc se află o capelă și mai multe construcțiuni toate de zid, dar distruse aproape în întregime, mai ales corpul principal, aci este conacul de căpetenie al moșiei care de asemenea e supus exproprierii”¹⁴.

Din recunoașterile făcute la fața locului de membrii Comisiunii consemnate în procesul verbal din 15 aprilie 1918 rezulta că în punctul „Băjani”, în apropierea satului Tibănești, exista un conac cu o casă, din zid, învelite cu țiglă, „într-o stare de deteriorare aproape completă”, suprafața terenului fiind de circa 15 ha¹⁵. Vecini ai moșiei erau la N – delimitările locuitorilor Vizireni, islazul comunei, Domeniul Brăila și moșia Viziru a lui Z. N. Hrisoveloni, la V – moșia Viziru a lui Z. N. Hrisoveloni, la E – Dunărea veche, la S – moșia Lacu Rezii, proprietatea Constantin și Panait Pana, moșia Pârlita a moștenitorilor Ilie Săbăreanu, moșia Stăncuța, proprietatea moștenitorilor lui Gh. I. Eremia și moșia Pârlita Baltă¹⁶.

Moșia ce se expropria era traversată de patru drumuri: unul de la Viziru la Pârlita (azi Cuza Vodă), al doilea de la Viziru la Stăncuța și alte două din Stăncuța la Tibănești (azi înglobat în com. Tufești).

Arhitectul M. Nicolescu, desemnat de Comisia de expropriere să realizeze raportul de evaluare al construcțiilor aparținând familiei de Roma, înregistra următoarea situație la Viziru, consemnată în ședința publică din 29 ianuarie 1921: „1. Un castel compus din două corpuri de clădire cu etaje 2 turnuri cu 3 etaje și o parte cu un etaj, clădire lucrată cu zidărie de cărămidă lucrată cu var gros acoperită cu tablă, lipsindu-i numai ferestrele și ușile, parte din dușumele și ceva din tencuieli și o mică parte de tablă ruinată, restul fiind în bune condițiuni. 2. Un grajd de vite mari care a ars și s-a refăcut. 3. Capela familiei. 4. Una porcăreață. 5. Una porcăreață pentru afumat. 6. Corpul pentru bucătărie și odăi pentru oamenii de serviciu clădire făcută în zidărie de cărămidă având tencuieli complete, fiind acoperită cu tablă, cu pardoseli de ciment lipsindu-i numai parte din tocuri de ferestre cu cerceveli. 6 bis. Fondațiile de beton de la clădiri rămase neisprăvite 1916. 7. Construcția

a 3 cisterne lucrate în zidărie de cărămidă tencuite cu ciment servind pentru adunarea apelor de ploie ce veneau de la corpul de bucătărie și construcția de garaj și unde toate apele se adunau punctului de canalizare. 8. Construcția corpului de garaj lucrată în ziduri de cărămidă tencuită cu pardoseală de ciment și acoperită cu tablă galvanizată, construcție nouă executată în 1916. 9. Construcția unei ghețării. 10. Clădire pentru păsări. 11. Porțile de fier lucrate cu stâlpi de zidărie”. Raportul arhitectului M. Nicolescu constituie în fapt cea mai completă și detaliată descriere a întregului ansamblu de construcții expropriate prin legea din 1919, care, la scurt timp, au intrat în proprietatea Ministerului Agriculturii.

Concomitent cu exproprierea, apelul ministrului Instrucțiunii Publice, dr. Constantin Angelescu, de înființare a Comitetelor de Construcții, - care aveau scopul de a reuni inițiativa particulară acțiunilor statului de refacere a țării după război -, a găsit în prefectul județului Brăila Șerban I. Răducanu, un destoinic propăvăduitor. Animat de dorința de refacere, el reușește să constituie în numai 2 luni, în comunele și satele județului, 85 de astfel de comitete. Lucrarea intitulată *Activitatea Comitetelor de Construcțiune din județul Brăila în anii 1922-1923*, dezvăluie situația dezastruoasă în care se găseau școlile, bisericile, cimitirele, sediile instituțiilor publice, locuințele, dotările agricole, dar și măsurile luate pentru remedierea acestor stări. Din darea de seamă referitoare la comuna Viziru, rezulta faptul că la 1924 se terminase ridicarea noului sediu al primăriei, în fostul sediu al primăriei, igienizat, fiind mutată judecătoria. Se acordase un ajutor spitalului comunal, se efectuaseră lucrările de întreținere la biserica Sfânta Treime și la biserica Adormirea Maicii Domnului, precum și la Școala de Meserii. Se menționa deasemeni Moșia Mare Viziru care se întindea pe 68000 hectare (135.000 pogoane) și cuprindea trupurile Stanca, Stăncuța, Pârlita și Lacu Rezii și balta Brăilei.

După exproprierea din 1921, întregul ansamblu al conacului conților de Roma era ruinat. Pentru înființarea și instalarea Școlii de Agricultură în anul 1923, au fost necesare trei luni de reparații intense la corpul de S al conacului.

În urma refacerii clădirilor, la 1923 s-a inaugurat școala de agricultură „Alexandru Constantinescu”, numită astfel în onoarea ministrului Agriculturii. Inițial avea o singură clasă cu 32 de copii, majoritatea interni.

Conacul conților de Roma este amplasat în zona central sud-vestică a comunei Viziru, la vest de DN21 Slobozia-Brăila, pe strada paralelă cu acesta. Este evident, din dispunerea construcțiilor, că această zonă constituia în sec. XIX, un nucleu central al localității. Existența, vis-à-vis de curțile familiei de Roma, a bisericii cu hramul Sf. Voievozi, a primăriei, a localului școlii vechi confirmă această afirmație.

Conacul este o construcție compozită, evoluând, poate, de la vechea casă boierească a familiei Ipsilanti.

¹⁴ Idem, f. 27

¹⁵ Idem, f. 1, 6.

¹⁶ Idem, f. 21.

Asemeni altor curți boierești din Țara Românească și Moldova, unele păstrate până în zilele noastre (Greci, Mânjina, Mircești), acestea se reduceau la construcții cu un singur cat (parter). (Fig. 6, 7)

Aripa de sud, cu etaj, a fost construită de contele Pierre de Roma la scurt timp după căsătoria cu Sofia Ipsilanti, în perioada 1862-1866. Aripa de nord a fost ridicată tot de către acesta, câțiva ani mai târziu, astfel construcția căpătând o siluetă echilibrată cu cele două corpuri cu etaj și turnuri, legate printr-un corp central, doar cu parter, posibil vechea casă de la moșie. Din fotografia de epocă se poate constata faptul că inițial la corpul central parapetul și stâlpii erau din lemn.

Cele două turnuri locuință, cu două etaje, adăugate pe laturile de nord și sud, redau într-o câțiva aerul construcțiilor din posesiunile Serenissimei Republici Venetia, așa cum vor fi fost în Zantele natal al conților de Roma.

Față de fotografia de epocă se remarcă modificarea

Fig. 6. Conacul conților de Roma, corpul de S și parțial cel central (fotografie din epocă prin amabilitatea dlui. George Trohani)

arcelor ferestrelor de la parterul și etajul corpurilor laterale, precum și înlăturarea acoperișului în patru ape a turnului, lăsându-se acum aspectul de terasă cu creneluri. (Fig. 8-14)

Capela, cu hramul Sf. Sofia, a fost construită pentru a fi înmormântată Sofia, contesă de Roma. În chestionarul privitor la monumentele istorice¹⁷, completat de preot econ. D. Ionescu, aflat în arhiva Institutului Național al Patrimoniului, fond Comisiunea Monumentelor Istorice, sunt indicate data construcției, 1868, planul de formă dreptunghiulară, de dimensiuni mici, și materialul utilizat în zidărie, cărămida. Despre capelă se spune că era amplasată în parcul conacului, servind numai pentru uzul familiei fondatorului. În cripta capelei era înmormântată Sofia, născută Ipsilanti, fiica sa Maria, de 1 an, caimacamul Nicolae Vogoride. În fața capelei erau

înmormântați Dionisie și Nicolae de Roma, frații lui Petru de Roma, și doctorul Dimitrie de Roma, o altă rudă a acestuia.

Din dosarul dedicat capelei de la Viziru rezultă că la 1926 Nicolae de Roma solicitase autorizația de a demonta mausoleul și de a deshuma osemintele membrilor familiei sale înmormântați aici.

O descriere amănunțită a capelei este cuprinsă în raportul școlii de agricultură, unde se indica existența în partea stângă a intrării a unui cavou al familiei în care se afla un sicriu de metal, fără oseminte. Pe perete era fixată o placă de marmură albă, fină, lungă de 2 m, pe care era incizat cu litere grecești numele decedatului. La baza acestei plăci erau doi îngeri sculptați în marmură albă, în mărimea naturală a omului.

Problema care se pune în corespondența purtată în acest caz era legată de prezumția statutului de monument al capelei. Cum aceasta nu fusese declarată monument istoric, iar funcțiunea nu era aceea de oficiere

Fig. 7. Corpul central parter (fotografie din epocă prin amabilitatea dlui. George Trohani)

a serviciului religios, Comisiunea Monumentelor Istorice a permis să se dea curs solicitării și astfel, în octombrie 1927, rămășițele tuturor membrilor familiei de Roma au fost scoase și duse în altă parte. Osemintele Sofiei au fost înmormântate la mănăstirea Mărcuța. Aceasta devenise ctitoria familiei Ipsilanti prin prefacerea sa în vremea primei domnii a lui Alexandru Ipsilanti în Țara Românească, cu care prilej s-au construit un han și prăvălii, prefacere terminată la 1779.

În 1929, un proces verbal realizat la conacul de la Viziru de protoiereul de Brăila, constata starea proastă a acoperișului din tablă, distrugerea tencuielilor de pe plafon, lipsa geamurilor de la ferestre și uși și se inventariau 26 de icoane de tâmplă, date în păstrare directorului școlii de agricultură, în vederea amenajării aici a unei capele pentru tinerii interni.

Mărturii ulterioare vorbesc despre distrugerea și scoaterea întregului material de construcție al capelei

¹⁷ Arhiva INP, fond CMI, dosar nr. 3713.

Fig. 8. Conacul conților de Roma, corpul lateral de sud

Fig. 9. Conacul conților de Roma, corpul central

Fig. 10. Conacul conților de Roma, corpul lateral de nord

Fig. 11. Turnul de nord, vedere laterală

Fig. 12. Corpul lateral de nord, vedere din spate

Fig. 13. Corpul lateral de sud, vedere din spate

Fig. 14. Turnul de sud, vedere laterală

Fig. 15. Parcul și aleea principală

Fig. 16. Poarta principală de intrare

Fig. 17. Poarta secundară, pietonală

conacului de la Viziru, după plecarea familiei de Roma.

La ora actuală urmele acestei construcții nu mai pot fi identificate pe teren. O eventuală cercetare arheologică ar putea indica amplasamentul capelei și ar verifica informațiile privitoare la recuperarea întregului material de construcție.

În partea de sud a conacului erau concentrate anexele gospodărești, locuințele personalului, grajduri și remize. Dintre acestea în prezent se remarcă corpul situat în imediata apropiere de poarta de acces de pe latura de S a incintei. Este o construcție parter, din cărămidă, cu acoperiș de tablă. Pe fațada principală, în axul central prezintă un oculus cu ancadrament de cărămidă aparentă în pinion triunghiular. Sub cornișă sunt arcaturi în segment de cerc din cărămidă aparentă care marcau inițial deschiderile. Ulterior, golurile au fost modificate astfel încât acestea nu se mai axează cu cheia arcelor. Clădirea anexă pare să fi avut funcțiunea de locuință pentru servitori în zona centrală cu un grajd alături.

În partea de nord a conacului se află o ghețarie din cărămidă cu culoar boltit și scară centrală având de o parte și de alta planuri înclinate pentru scoborârea calupurilor de gheață. Încăperea boltită a ghețariei se păstrează într-o stare de conservare bună, fără umiditate.

Suprafața împrejmuită a curților este de forma unui trapez neregulat, spre baza mare fiind amplasat conacul și atenanțele, intrările în incintă fiind practicate pe latura cea mică. Astfel, pe mijlocul acestei laturi scurte se află intrarea monumentală, pentru trăsuri, cu o alee largă ce traversează în lung întregul domeniu și duce către colțul sudic al conacului. Exact în colțul aceleiași laturi se află o altă intrare, pietonală, cu o altă alee, mai îngustă, care se îndreaptă către colțul nordic al conacului. Cele două alei se intersectează în fața intrării centrale. Pe latura de S a incintei au mai fost identificate două intrări, una situată în imediata apropiere a anexei, servind probabil atenanțele conacului, cea de-a doua, din care se păstrează

doar un stâlp, se află în prima jumătate a laturii sudice. Intrările au câte doi stâlpi masivi din cărămidă, cu bosaj din tencuială, cu partea superioară de formă tronconică aplatizată, în consolă față de montant. Porțile sunt de fier forjat, păstrându-se sistemul de închidere original. Intrarea pietonală păstrează încă fixat în cadrul porții de fier și o parte din mecanismul clopotului ce vestea venirea vizitatorilor. Spre unghiul de nord al proprietății se află un alt stâlp de cărămidă al vechii incinte.

Fosta incintă era probabil constituită în totalitate din stâlpi monumentali de cărămidă, tencuiți, ce susțineau panouri de grilaj din fier forjat. Urmele acestei incinte se suprapun parțial pe actualul teren al APIA, cuprinzând parcul și conacul cu anexele sale, separându-l astfel de restul proprietății și de loturile celorlalte proprietăți din comună. Porțiuni din incintă au fost înlocuite ulterior cu panouri din beton armat.

Astăzi se păstrează doar rămășițe ale vechiului parc reprezentat de câțiva arbori seculari, iar anexele și unele suprafețe au suferit modificări prin recompartimentări sau pavări cu ciment. O cercetare de arhitectură peisagistă, de identificare a esențelor ce constituiau vechiul parc, împreună cu cercetarea arheologică, ar putea conduce la redarea unei părți din aspectul de odinioară al parcului și domeniului conacului. (Fig. 15, 16, 17)

Și astfel, după o prezență de peste jumătate de secol la Viziru, amintirea conților de Roma se mai păstrează în silueta mediteraneană a conacului, în rămășițele parcului și ale întreprinderii sale, în câteva însemnări din bisericile satului. O mare șansă a făcut ca arhiva și câteva din albumele familiei de Roma de la Viziru să fie salvate de mâinile unor prieteni spre a fi înfățișate, în parte, aici¹⁸.

BIBLIOGRAFIE

ANIC, Fond mănăstirea Mărgineni, dosar 247/1845

Arhiva INP, fond CMI, dosar nr. 3713

SJAN Brăila, Dosar de expropriere D.L. 3697/1918 al moșiei Viziru Băjani, proprietatea contelui Nicolae de Roma

Activitatea Comitetelor de Construcțiune din județul Brăila în anii 1922-1923, Brăila, Tipografia Românească, 1924

C. C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX*, București, 1957

Ion Donat, Ion Pătroi, Dinică Ciobotea, *Catagrafia obștească a Țării Românești din 1831*, Craiova, 1999

Mihail Dimitri Sturdza, *Roma, în Grandes familles de Grèce, d'Albanie et de Constantinople*, Paris, 1999

Un Grec, Doi Greci, Trei Greci... Brăila. Reactivarea memoriei culturale a orașului Brăila. Cazul Comunității Grecești, editori Camelia Hristian și Ghena Pricop, editura Istros, Brăila, 2009

¹⁸ Mulțumim și pe această cale domnului George Trohani pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziție documente și fotografii din arhiva conților de Roma. Mulțumim colectivului D.J.C. Brăila, domnilor arh. Marcian Roman și arhg. Viorel Radu pentru sprijinul acordat în cercetarea arhivelor locale.